

Seksualno nasilje u javnom prostoru

Marin, Maja

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:394795>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-10**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za sociologiju

Dvopredmetni studij

DIPLOMSKI RAD

Seksualno nasilje u javnom prostoru

Studentica: Maja Marin

Mentorica: prof. dr. sc. Branka Galić

Zagreb, svibanj 2019.

Sadržaj

1. Uvod.....	5
2. Ciljevi i svrha.....	7
3. Teorijska uporišta	8
3. 1. Carol B. Gardner	8
3. 2. Erving Goffman	10
3.3. Značajni dokumenti.....	10
3. 4. Javni prostor.....	11
3. 5. Provedena istraživanja.....	12
4. Metodologija istraživanja	13
6. Rezultati istraživanja.....	14
6.1. Fizički kontakt	16
6.1.1. Šlatanje	16
6.1.2. Primanje za ženski spolni organ, grudi	16
6.1.3. Oduzimanje osobnog prostora - neutralni dodiri.....	17
6.1.4. Fizički nasrtaj.....	17
6.1.5. Silovanje i pokušaj silovanja.....	18
6.2. Komentari	19
6. 3. <i>Masturbatori</i>	19
6. 4. Trubljenje.....	20
6. 5. Fućkanje	21
6. 6. Buljenje.....	21
6. 7. Praćenje	21
7. Analiza	22
7. 1. Ženska iskustva i percepcija	22
7.1.1. Određivanje počinitelja.....	25
7. 1. 2. Predviđanje nasilja.....	26
7. 2. Muška iskustva i percepcija.....	27
7. 3. Iskustva iz djetinjstva - vršnjačko nasilje i pedofilija	29
7. 4. Senzibiliziranost društva na nasilje	32
7. 5. Događa li se nekoj društvenoj skupini seksualno nasilje češće?.....	33
7. 6. Ograničenja ovog istraživanja.....	34
8. Zaključak.....	34
Literatura:.....	37

Sažetak 1:	39
Sažetak 2:	39

Posebne zahvale upućujem svim svojim sugovornicama i sugovornicima, kao i svim ženama i muškarcima koji su dali istraživački i ini doprinos ovoj i njoj srodnim temama.

*Matea Blažević hvala ti za desetljeće,
i sve ono više od toga.*

1. Uvod

Seksistička i mizogena ponašanja od strane muškaraca prema ženama *stavljaju* žene u podređen položaj muškarcu i negativno utječu na slobodu kretanja, a kao *neprepoznati problem* i nesankcionirano ponašanje sastavni su dio ženske svakodnevice. Ovakav stav i akcije prema ljudskim - ženskim slobodama - izraz su izrazito patrijarhalnog društva. Fućkanje za ženama na ulici, trubljenje iz automobila na cesti, seksistički komentari i povici, neželjeni dodiri od strane potpunih stranaca u nekom od javnih prostora, ta i slična ponašanja u nekim društvima ženska su svakodnevica. Javlja li se ovakva vrsta odnosa i u Hrvatskoj? Ovaj rad daje prikaz empirijskog istraživanja rodno uvjetovanog nasilja muškaraca nad ženama u javnom prostoru.

Seksualno nasilje i uznemiravanje u znanstveno istraživačkom diskursu tematizirano je uglavnom u *privatnim* ili *zatvorenim* prostorima, koje se događa u kontekstu obiteljskog nasilja ili nasilja na radnom mjestu. No upravo ono koje je sveprisutno, svakodnevno, uobičajeno, normalizirano; odnosno nasilje na ulicama i u ostalim javnim prostorima, minimalno je tematizirano, iako se problemi koje uzrokuje široko isprepleću kroz moralni, legalni, ekonomski, politički i psihološki kontekst.

Vrlo opsežnu kvalitativnu studiju o rodno uvjetovanom nasilju putem empirijskog istraživanja u SAD-u provela je sociologinja Carol Brooks Gardner, objavljenu u knjizi *Passing by - Gender and Public Harassment* (1995.) Zaključila je da su *seksualnom nasilju* podložne *sve* žene te da počinitelji mogu biti *bilo koji* muškarci - jedino pravilo i za žrtve i za počinitelje jest da je nasilje *rodno uvjetovano*. Uzorke i nastanak diskriminacijskih odnosa među rodovima u javnom prostoru opisao je Erving Goffman, u članku *The Arrangement between the Sexes* (1977.); prema kojemu je nasilje nad ženama u javnom prostoru rodno uvjetovano. Martina Horvat i Barbara Perasović Cigorvski pisale su o hrvatskom kontekstu u preglednom radu *Uznemiravanje žena na javnim mjestima - osvrt na uzroke, oblike i učestalost problema uznemiravanja u Hrvatskoj i svijetu* (2014.), a općenito pitanjem seksualnog nasilja u znanstvenom diskursu, kroz razne publikacije i djelovanje *Ženske sobe*, pretežito se bavi psihologinja Maja Mamula. Svi navedeni radovi teorijska su uporišta ovog diplomskog rada. U hrvatskom znanstveno istraživačkom diskursu tema je slabo istraživana, te je ovaj rad prvo kvalitativno istraživanje *rodno uvjetovanog seksualnog nasilja* u

hrvatskom javnom prostoru, napisan na temelju dvadeset i osam dubinskih intervjua provedenih sa jednako zastupljenim brojem muških i ženskih sugovornika.

Prema *Europskom institutu za ravnopravnost spolova* (2016.), seksualno nasilje jest diskriminacijsko ponašanje kojim se krše ljudska - ženska prava: „*Radi se o jednom od najraširenijih suvremenih oblika kršenja ljudskih prava te o vrsti diskriminacije koja dovodi, ili je vjerojatno da će dovesti, do tjelesne, seksualne, psihološke ili ekonomske štete ili patnje za žene* (Europski institut za ravnopravnost spolova, 2016: 1). Ono se često se događa, ali rijetko prijavljuje: „Seksualno nasilje spada u zločine koji su vrlo česti, a istovremeno najmanje prijavljivani“ (Mamula i Kolarec, 2001: 11). Trivijalizirano je te se ne doživljava ozbiljno od strane zakonskih i pravnih tijela: „Žene (...) mogu iskusiti razna neugodna iskustva - napade, dodire i slično od strane muškaraca i biti sigurne da nitko - niti napadač niti službena tijela - neće to tumačiti kao da se nešto značajno dogodilo“ (Gardner, 1995: 4). Muška nadmoć u različitim sferama svakodnevnog života odraz je odnosa moći koji je povazan sa patrijarhalnim sustavom: „Patrijarhalna moć očituje se u podčinjavanju, kontroliranju i ponižavanju žene u svim područjima života, posebno u sferi tjelesnosti i seksualnosti, a smatra se da je spolno uznemiravanje jedan od oblika pokazivanja dominacije, autoriteta i moći nad drugom osobom“ (Horvat i Perasović Cigrovski, 2014: 300).

Gardner u ulično uznemiravanje ubraja: „Ulično uznemiravanje uključuje štipanje, šlatanje, udaranje, dobacivanje komentara, vulgarnosti, napade, buljenje i uhođenje“ (Gardner, 1995: 4). Prema M. di Leonardo (u Horvat i Perasović Cigrovski, 2014: 297): „Kroz poglede, riječi ili geste muškarac utvrđuje svoje pravo za nametanje, odnosno dobivanje ženine pozornosti, istovremeno je definirajući kao seksualni objekt i prisiljava je na interakciju“. Jedna od definicija koje odlaze najdublje u srž problema ženskog iskustva navedena je kod istih autorica, navode kako dvije britanske autorice (Wise i Stanley, 1987., prema Bowman, 1993.: 524) „daju širu definiciju koja obuhvaća i neželjena upućivanja seksualne prirode kao i svako nametanje muškaraca u „ženine osjećaje, misli, ponašanja, prostor, vrijeme, energiju i tijelo“ (Horvat i Perasović Cigrovski, 2014: 297). Dok je muškarcima kulturološki omogućeno i odobreno takvo djelovanje, ženama je nametnuta podređenost *jačem spolu*: „Strogi kulturni kodeksi o tome što znači biti prava žena često su nastali radi toga da se žene zadrži u tom slabijem položaju“ (Yuval - Davis, 2004: 66-67).

Horvat i Perasović Cigrovski navode da je pojam *seksualno* uznemiravanje „istovjetan (je) spolnom uznemiravanju, samo jasnije ističe usmjerenost počinitelja na

ugrožavanje seksualnog integriteta osobe“ (Horvat i Perasović Cigrovski, 2014: 296), te da „engleski termin sexual harrasment obuhvaća hrvatske termine seksualnog i spolnog uznemiravanja“ (Horvat i Perasović Cigrovski, 2014: 298). Prema Mamula i Kolarec, seksualno *nasilje*, osim silovanja i prisilnih spolnih radnji, podrazumijeva i seksualno *uznemiravanje*, a ono se odnosi na:

„...neželjena spolna ponašanja, koja ne uključuju nužno fizički dodir, a ženu stavljaju u neugodnu situaciju, ponižavaju je i izazivaju osjećaj srama: (...) neželjene seksualne primjedbe i ponude na ulici, u tramvajima, u školi, na fakultetu, na radnom mjestu, seksističke primjedbe i šale (uvredljive i diskriminirajuće za žene), fizičke geste (izraz lica, namigivanje, znakovi rukama i sl.) (...)“

(Mamula i Kolarec, 2001: 10)

Počinitelji su najčešće nepoznati muškarci, a ženska neugodna iskustva ne percipiraju se s ozbiljnošću: „sama se viktimizacija osobito trivijalizira, često i percipira kao kompliment, te nije omogućena pravna zaštita“ (Horvat i Perasović Cigrovski, 2014: 309). Upravo zbog trivijaliziranosti teme i minimalnog razmatranja iste u društveno kritičkom, svakodnevnom i akademskom diskursu „Trenutno većina žrtava uznemiravanja ni ne zna da se njihovo pravo krši (prava na slobodu kretanja bez straha, privatnost)“ (Horvat i Perasović Cigrovski, 2014: 307). Budući da su u stručnim definicijama *voajerizam*, *ekhibicionizam* i *frotid*¹ definirani kao muško nasilje, na taj se način i putem znanstvenog diskursa održava muška moć u javnom prostoru (Gardner, 1995: 37).

2. Ciljevi i svrha

Cilj istraživanja bio je istražiti i prikazati problem seksualnog nasilja u javnim prostorima, od strane muškaraca prema ženama (s namjerom da se prikažu i rezultati o nasilju žena nad muškarcima, ukoliko se takvi primjeri pojave u istraživanju). Radom se nastojalo pružiti uvid i dublje razumijevanje u problem rodno uvjetovanog seksualnog nasilja, osobito nad ženama, u javnom prostoru. Također, tematiziranjem ovog problema normalizirano i tolerirajuće diskriminantno ponašanje prebacuje se iz tabu

¹Frotteurism/froterizam - seksualni poremećaj dodirivanja ili trljanja preko odjeće o druge osobe u gužvi s ciljem postizanja seksualnog zadovoljstva (Gardner, 1995: 36), u DSM IIIR definirano je pod *frotteur* (Gardner, 1995: 37).

područja u kritički diskurs, čime se prikazuje u novom i drugačijem svjetlu, u kakvom bi i trebalo biti sagledavano. Na taj način o nasilju se ne šuti i ne prihvaća ga se *kao takvog*, ono se prepoznaje, kategorizira i naziva svojim imenom, što je prvi korak u osuđivanju i sankciji nasilja. Ono se mora prepoznati kako bismo se imali na što pozvati, što definirati i nazvati *krivim*, a zatim razmisliti o uzrocima te pitanju kako na to utjecati. Ako seksualno nasilje šutečki prihvaćamo kao zakonitost ili opravdavamo, ne možemo niti razmišljati o mijenjanju kvalitete života žena na bolje.

Glavna istraživačka pitanja koja se protežu u pozadini rada su: 1) Na koje načine odnosno u kojim oblicima se javlja seksualno nasilje u javnom prostoru?, 2) Kome se događa, a tko ga vrši?, te 3) Na koji način ga doživljavaju žene, a na koji muškarci?

Namjera autorice ovog rada nije bila dihotmizirati muškarce i žene na *dobre* i *loše*, niti prikazati muškarce kao samo *negativne likove*, već skrenuti pažnju na seksualno nasilje kao društveno neprepoznati problem te prikazati kompleksnost problematike ženskog iskustva i rodne odnose u javnom prostoru, prema podacima dobivenim od sudionika u istraživanju.

3. Teorijska uporišta

Idućim redovima predstavljeni su autori relevantni za temu, do sada provedena istraživanja te definicije pojmova na temelju kojih je provedeno istraživanje i koji su okvir za promišljanje teme.

3. 1. Carol B. Gardner

Carol B. Gardner potpisuje knjigu *Passing by - Gender and Public Harassment*, izdanu 1995. godine. Za ovaj diplomski rad to je najrelevantnije istraživanje jer također koristi pristup dubinskog intervjua, dok su jedina istraživanja u hrvatskom diskursu *kvantitativna*. Autorica ističe da „Na razini društva negiramo javno uznemiravanje, posebno romantizirano heteroseksualno javno uznemiravanje koje žene doživljavaju od strane muškaraca“ (Gardner, 1995: 9), prema kojemu muškarci imaju i određena prava u diskursu javnog prostora: „U životu žena javna uznemiravanja su učestali podsjetnici na uvijek prisutnu poziciju njihovog roda“ (Gardner, 1995: 9). Navodi da je javno uznemiravanje žena star i kompleksan fenomen te da su varijante seksualnog nasilja prisutne na slične načine u različitim periodima u različitim društvima (Gardner, 1995: 43). Istraživanjem je utvrdila da je nasilje toliko ukorijenjeno da ga niti najidealnije

ponašanje žena u skladu s *rodnim ulogama* ne sprječava: „Niti *dobro ponašanje* - čak i kada je shvaćeno kao dosljedno tradicionalno žensko ponašanje ne garantira da će se javno uznemiravanje izbjeći“ (Gardner, 1955: 10). Prema, kako je autorica naziva; *narodnoj mudrosti* (folk wisdom) - o prevenciji nasilja, žene bi trebale: 1) u nekim situacijama izostati iz javnog prostora, 2) ponašati se drugačije u javnom prostoru, a posebno u situaciji kada im se muškarci udvaraju, 3) trebale bi se kretati u društvu, i 4) trebale bi se ponašati tako da privlače što manje pažnje, s minimalnim naglaskom na svojoj pojavnosti i aktivnosti (Gardner, 1995: 19). Sve točke koje su ovdje navedene jasna su diskriminacija, a ti se savjeti ženama kroz različite diskurse prenose generacijama. Na taj se način pristupa ženama i u hrvatskom društvu koje je i dalje u mnogočemu tradicionalno i patrijarhalno.

Utvdila je da rodno nasilje nema dobne granice: „Javno uznemiravanje regularna (je) i cjeloživotna pojava za žene, ne samo za mlade žene kojima je uznemiravanje svojevrsna cijena za mladost i ljepotu“ (Gardner, 1995: 41). Događa se svim skupinama, bez obzira na karakteristike. Uznemiravana može biti bilo koja žena, a nositelj uznemiravanja može biti bilo koji muškarac:

„Ukratko, žene su postale svjesne, iako to ne izražavaju uvijek, da ih bilo koja grupa muškaraca može javno uznemiravati - bez obzira na to koliko su stare, da li su trudne, s djetetom, u pratnji ili s partnerom - i da bilo koje javno uznemiravanje može imati prilično razarajući učinak na ženu.“

(Gardner, 1995: 108)

Kao posljedica nasilja na široj društvenoj razini ostaju rodni razdor te ovisnost žena o muškarcima. Žena smještena u privatni prostor izostavljena je iz mnogih aktivnosti, što posljedično utječe na ekonomiju odnosno samostalnost žene. Žene koje ne izađu na tržište rada zbog uvjerenja *da im je mjesto kod kuće* ili *neugodnih iskustava* nisu ekonomski samostalne, što ih čini ovisnima o partnerima. Kao psihološka posljedica nasilja javlja se *strah*, zbog mogućih ishoda napada i tragičnog završetka nečega što bi trebalo biti normalan boravak u javnom prostoru. Jedan od najvažnijih zaključaka autoričinog istraživanja jest da je: „Glavna razlika između onoga na što su se žalili muškarci i žene je u tome da muškarci nisu nikada izrazili strah koji žene jesu, niti su muškarci izrazili da su ih žene uznemiravale više od bezopasnih neugodnosti“ (Gardner, 1995: 74), što je izravan rezultat rodno uvjetovanog nasilja.

3. 2. Erving Goffman

1977. objavljen je članak *The Arrangement between the Sexes* sociologa Ervinga Goffmana. Za ovaj diplomski značajno je da navodi temeljnu razliku spola i roda te objašnjava kako se *oko definicije spola razvija rodna uloga*. Rod je društveni konstrukt, a javni prostor polje koje otvara prostora ljudima ne samo da djeluju prema svojim spolnim odrednicama, već i da se njihov rodni identitet, a prema tome i razlike između muškaraca i žena, uspostavljaju, grade i definiraju. Na pojedincima je dakle da odrede što će unijeti u prostor interakcija i iz kojeg mjesta će djelovati.

Spol je fizička - biološka karakteristika prema kojoj se ljudski rod dijeli na ženski ili muški spol: „Od početka, osobe koje su kategorizirane u skupinu muških i osobe koje su kategorizirane u ostale, imaju drugačiji tretman, prolaze drugačija iskustva, uživaju i trpe od različitih očekivanja. Odgovarajući na njih razvijaju specifična, prema spolu kategorična, ponašanja, pojave i osjećaje“ (Goffman, 1977: 303). Takvim odnosom, s obzirom na *spol* - razvija se koncept roda: „Gledajući iz perspektive karakterizacije individue, to možemo nazvati rodom, a gledajući iz perspektive karakterizacije društva; to možemo nazvati spolnom subkulturom“. Rod se dakle razvija dalje kulturološki i nije biološki utemeljen, a djelovanje u skladu s njim ima svoje posljedice: „Iako je rod gotovo posve društvena, a ne biološka, posljedica funkcioniranja društva, njegove posljedice jesu objektivne“. (Goffman, 1977: 303). Moderno doba smatra najpatrijarhalnijim do sada jer se suvremena zajednica svodi na kućanstvo čija su baza muškarac i žena: „što slučajno posljedično ženama daje poziciju sa manje moći i u nižem rangu, ograničavajući joj korištenje javnog prostora, isključujući je iz ratovanja i lova, često i religijskih i političkih praksi, i time je ženin više nego muškarčev život, centriran oko kućnih dužnosti“ (Goffman, 1977: 306). Dugoročno ovakva podjela uzrok je rodno nejednakih uvjeta i diskriminacije žena, koje (p)ostaju ekonomski ovisne o partnerima, za koje je također beneficija da *ne izlaženjem žena na tržište rada* oni sami imaju manje suparnika. Zaključno, žensku poziciju u društvu određuju muškarci: „U svakom slučaju, (...) muškarac je taj koji posjeduje prava na pristup ženi, a ona time dobiva svoje mjesto u društvu“ (Goffman, 1977: 310).

3.3. Značajni dokumenti

Uporišta koja prikazuju relevantnost teme su također i hrvatski zakoni te međunarodni ugovori odnosno *Konvencije* koje je Republika Hrvatska potpisala kao

članica Europske unije, a obvezuju je na promišljanje o, prepoznavanje te sankcioniranje seksualnog nasilja. Prema tome, termini vezani za problem definirani su i na nacionalnoj i na europskoj razini.

Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (2014.) međunarodni je ugovor kojim je definirano „rodno utemeljeno nasilje nad ženama kao nasilje koje je usmjereno na ženu zbog toga što je žena ili koje nerazmjerno pogađa žene“, te kao takvo „teško krši i umanjuje ili poništava uživanje ljudskih prava od strane žena, osobito njihovih temeljnih prava na život, sigurnost, slobodu, dostojanstvo, tjelesni i emocionalni integritet“ (Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, 2014: 34).

Zakon o ravnopravnosti spolova (2017.) navodi da „Uznemiravanje i spolno uznemiravanje predstavljaju diskriminaciju“ (Ured za ravnopravnost spolova, 2017).

Kazneni zakon navodi kažnjivost ponašanja koja se odnose na seksualno uznemiravanje. Čl. 156.: „Spolno uznemiravanje je svako verbalno, neverbalno ili fizičko neželjeno ponašanje spolne naravi koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobi, koje uzrokuje strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje“. Kažnjivo je u trajanju do jedne godine, dok je prema Čl. 160. kažnjivo zadovoljavanje ispred djece: „Tko pred djetetom mlađim od petnaest godina čini spolne radnje namijenjene zadovoljavanju vlastite ili tuđe pohote, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine“.

3. 4. Javni prostor

U ovom istraživanju pod javnim prostorom podrazumijevaju se svi otvoreni prostori za slučajne susrete potpunih neznanaca, uključujući ulice, parkove, prolaze, prijevozna sredstva i stanice javnog prijevoza, trgovine, kafiće, noćne klubove ali i škole. Čaldarović i Šarinić navode: „Prema Tonnelatu, dva su bitna značenja javnog prostora: 1) *javna sfera*, i 2) javna dostupnost takvih prostora, odnosno javne sfere“ (Čaldarović i Šarinić, 2017: 11), prema tome trebao bi biti dostupan podjednako za sve ljude, pa tako i osobe oba roda. U zajedničke i *svima* dostupne prostore upisuju se društveni odnosi: „Javni su prostori i fragilni budući da se (...) sastoje i od različitih socijalnih konstrukcija mnogobrojnih *socijalnih dimenzija* javnih protora“ (Čaldarović, 2011: 124), koje kreiraju njegovi korisnici: „Javni je prostor zajedničko dobro gdje se upravo javnost ispoljava i postoji“ i kao takvo je odraz međuljudskih odnosa.

3. 5. Provedena istraživanja

U hrvatskom društvu problem je trivijaliziran, a u znanstvenom diskursu minimalno je pokriven. Psihologinja Maja Mamula: „Zbog načina tretiranja problema, te nepostojanja jasne zakonske regulative, o ovim oblicima nasilja možemo saznati samo iz osobnih razgovora, ženskih nevladinih organizacija i istraživačkih izvještaja“ (Mamula, 2014: 20). Martina Horvat i Barbara Perasović Cigrovski s Pravnog fakulteta napisale su korisan pregledni rad *Uznemiravanje žena na javnim mjestima - osvrt na uzroke, oblike i učestalost problema u Hrvatskoj i svijetu* (2014.). Predstavile su seksualno nasilja kao društveni problem i dale kritički osvrt te pregled radova koji se tiču teme na području Hrvatske (i inozemstva). Prema autoricama: „u hrvatskoj se znanstvenoj i stručnoj javnosti o uznemiravanju žena na javnim mjestima malo govori i piše“ (Horvat i Perasović Cigrovski, 2014: 295). Sociologinja Branka Galić ističe:

„Radi se, naime, o tomu da u Hrvatskoj imamo još uvijek premalo istraživanja provedenih na reprezentativnim uzorcima posvećenih ozbiljnijem detektiranju odnosa rodni identiteta, stereotipa, stavova i mišljenja o temeljnim konceptima odnosa muškaraca i žena u društvu.“

(Galić, 2004: 310)

Dostupna istraživanja, sa sobom nose problem korištenja različitih metodologija te definicija istraživanog fenomena, zbog čega ih je teško uspoređivati: „Kvalitativna ili kvantitativna istraživanja o uznemiravanju žena na javnim mjestima nisu tako brojna te se teško mogu uspoređivati zbog različite definicije uznemiravanja, različite metodologije ili čak nepotpunih podataka o korištenoj metodologiji“ (Horvat i Perasović Cigrovski, 2014: 302). Također, uzorkovanja nekad nisu jasna ili nisu pouzdana (primjerice online ankete) te time još više kompliciraju potencijalno uspoređivanje. Pitanje javnog prostora je specificirano područje koje kod nas nema stručnjake koji se bave izričito tom temom. Kvalitativna istraživanja na temu seksualnog nasilja u javnom prostoru nisu dostupna, odnosno istraživanje kojim bismo dobili uvid u kvalitativu takvih ponašanja nije provedeno. Od kvantitativnih istraživanja dostupna su dva. Jedan je provela *Ženska soba*, dok je drugi proveo Hrvatski ogranak internacionalnog pokreta protiv uznemiravanja na javnim mjestima - *Hollaback Hrvatska*:

„Istraživanje Ženske sobe na uzorku od 1491 žene (Mamula, 2006.) utvrdilo je kako je 55% žena u Hrvatskoj doživjelo neželjene seksualne primjedbe i vulgarne ponude, a 43% neželjeno

dodirivanje tijela. (...) Hollaback Hrvatska, hrvatski ogranak internacionalnog pokreta protiv uznemiravanja na javnim mjestima, proveo je online anketu (Perasović Cigrovski, Horvat i Komšić, 2012.). Istraživanje je obuhvatilo 446 žena u dobi od 13 do 74 godina.“

(Horvat i Perasović Cigrovski, 2014: 304)

Spomenuto istraživanje (Hollaback Hrvatska) pokazalo je kako je „99,6% ispitanica potvrdilo da je bilo izloženo barem jednom obliku uznemiravanja na javnim mjestima“, te su kao češće iskustvo navedeni „manje ugrožavajući oblici“ nasilja (zurenje, komentari, zviždanje) od onih „više ugrožavajućih“ (uhođenja, dodirivanja, seksualnog napada) (Horvat i Perasović Cigrovski, 2014: 304).

4. Metodologija istraživanja

Za provedbu istraživanja za ovaj diplomski rad korištene su metode polustrukturiranog i narativnog intervjua. Sa sugovornicima se želio ostvariti razgovor u kojem bi se dobili dubinski i detaljni odgovori na unaprijed pripremljena pitanja, ali i ostavilo dovoljno prostora za dodatna pitanja te sugovornikovo svojevrsno otvaranje prema istraživačici, na način koji je njemu/njoj najviše pasao za podijeliti intimna iskustva i perspektive, a u cilju dubljeg razumijevanja problema seksualnog nasilja u javnom prostoru, njegove percepcije i tumačenja.

Uzorak je odabran metodom snježne grude (*snowball* method). Odabrano je dvadeset i osam (N=28) sugovornica i sugovornika, ravnopravno kvantitativno zastupljenih u dvije skupine; 1) punoljetnih sugovornica i sugovornika mlađe dobi (do trideset godina), i 2) sugovornica i sugovornika zrele dobi (iznad trideset godina). Sudjelovalo je sedam žena mlađe dobi, sedam žena starije dobi, sedmorica muškaraca mlađe dobi i sedmorica muškaraca zrele dobi. U prvom krugu istraživanja sudjelovalo je pet poznanika istraživačice, kojima je pristupljeno putem društvenih mreža ili mobilnih aplikacija za dopisivanje i razgovor, drugi krug bili su poznanici do kojih je istraživačica došla preko svojih poznanika, a s istima je u kontakt stupila putem mobilnih aplikacija za dopisivanje i razgovor kako bi se dogovorili o provedbi intervjua. Treći krug bili su poznanici poznanika od poznanika istraživačice, i tako dalje. Kriteriji za preporuku o sugovornicima bile su spolne i dobne odrednice i želja sugovornika za sudjelovanjem u intervjuu. Podaci su prikupljeni provedom kvalitativnih

polustrukturiranih i narativnih intervjua sa sugovornicima, koje je provodila isključivo autorica istraživanja.

Prije provedbe intervjua sugovornici su upoznati s temom i svrhom provedbe istraživanja, u vidu izrade diplomskog rada, isključivo u znanstveno istraživačke svrhe. Upoznati su s time da je njihova anonimnost zastupljena u najvećoj mogućoj mjeri, te su u skladu s tom namjerom sva imena u radu lažna. Informirani su o tome da će intervjui biti preslušani i transkribirani od strane autorice, te da će biti anonimizirani na način da će iz njih biti uklonjeni svi identificirajući podatci spomenuti u tijeku razgovora odnosno da u radu neće biti korišteni podatci koji bi mogli otkriti njihov identitet, kao i o tome da će nakon izrade diplomskog rada ime i prezime sugovornika biti izbrisano iz osobne baze istraživačice te da osobni podatci neće biti sačuvani uz transkripte. Informirani su i to tome da zadržavaju svako pravo na neka pitanja ne odgovoriti ili čak prekinuti sudjelovanje u intervjuu. Dobili su ispisani dokument s navedenim informacijama i kontakt podacima istraživačice.

Prije svake provedbe intervjua sugovornici su dali usmeni pristanak na bilježenje intervjua diktafonom. Lokacije susreta dogovarane su u dogovoru sa sugovornicima, prema njihovim preferencijama, a u skladu s uvjetima koje omogućavaju da se osjećaju ugodno u tom prostoru i da se komunikacija može jasno i bez prekida odvijati.

Instrumenti koji su korišteni su polustrukturirani i narativni intervjui: zabilježeni pomoću audio opreme - diktafonom, te vođenjem bilješki papir olovka, a kasnije transkribirani od strane istraživačice. Vodič za intervju koji je korišten nastao je promišljanjem same istraživačice isključivo za potrebe ovog istraživanja te je u potpunosti autorski rad.

Intervjui su provedeni u travnju i svibnju 2018. godine. Sudionici (N=28) su uglavnom iz Zagreba (19), ali ih je nekoliko i iz Splita (2), Šibenika (1), Nove Gradiške (1), Osijeka (2), Ivanić grada (1), Varaždina (1) te Čakovca (1).

Nakon transkribiranja intervjui su analizirani pomoću tematske analize.

6. Rezultati istraživanja

Provođenjem intervjua sa dvadeset i osam (N=28) sugovornika, dobiveni su idući podatci. Osmero sudionika, od čega sedmorica muškaraca i jedna žena navelo je kako nisu *nikada osobno* iskusili seksualno nasilje u javnom prostoru. Od navedenih

osmero sugovornika, njih troje (dva muškarca i jedna žena) ipak jest navelo osobni primjer iskustva seksualnog nasilja u javnom prostoru, ali ga ne klasificiraju kao takvog. Odnosno, dvadeset i troje sugovornika navelo je primjer seksualnog nasilja kojeg su iskusili, ali troje od tih ljudi te situacije ne percipira kao seksualno nasilje odnosno izjavili su kako oni nisu nikada iskusili seksualno nasilje. Petoro (5) sugovornika definitivno smatra da nisu iskusili seksualno nasilje niti navode iskustvo koje bi upućivalo da jesu tokom intervjua. Sva petorica su muškarci, a samo jedna žena u ukupnom uzorku navela je kako nikada nije iskusila seksualno nasilje u javnom prostoru, iako je navela nekoliko primjera iz vlastitog iskustva istog.

Intervjuima su dobivena dvadeset i tri kazivanja iskustva iz prve ruke, te je prepričano sedamnaest iskustava iz druge² ruke. Što se nositelja odnosno počinitelja seksualnog nasilja u javnom prostoru tiče, općenito su u samo tri slučaja *fizičkog kontakta* ženske osobe vršile seksualno nasilje u javnom prostoru nad osobama muškog roda (radi se o dva primarna iskustva, u oba se radi o dodirivanju za stražnjicu, a u sekundarnom iskustvu radi se o dobacivanju komentara i dodirima po leđima), u tri slučaja fučkale su za muškarcima, i naveden je jedan slučaj u kojem su nepoznate starije gospođe sjedile u kafiću i pozvale na piće mladića dok je prolazio pokraj njih (sugovornik je iskustvo naveo kao primjer uznemiravanja u javnom prostoru te je za njega sadržavalo seksualnu konotaciju). U svim ostalim slučajevima, i primarnih i sekundarnih kazivanja; radi se o muškarcima kao vršiteljima agresije nad ženama. No, javljaju se i slučajevi nasilja muškaraca nad djevojčicama i dječacima, ali i muškarcima.

Nacrt intervjua za istraživanje sadržavao je dvadesetak pitanja, koja se odnose na iskustva seksualnog nasilja u javnom prostoru. Svih dvadeset i osam intervjua je uspješno provedeno. Sugovornici su pitani o vlastitim iskustvima te da prepričaju iskustva koja im je prepričao netko od bliskih osoba, kako bi se dobila što šira slika o upoznatosti s iskustvima. Svi sugovornici naveli su neki primjer, ako ne iz svog onda iz tuđeg iskustva. Niti jedna osoba nije odgovorila da joj je iskustvo, osobno ili tuđe, seksualnog nasilja nešto nepoznato. Slijedi prikaz dobivenih rezultata prema kategorijama rodno uvjetovanog seksualnog nasilja u javnom prostoru.

² Iskustva iz *druge ruke* najčešće su ona koja su sugovornicima prepričali njihovi prijatelji, a nekima od njih su i sami sugovornici svjedočili. Iskustava iz *treće ruke* (primjerice da je sugovornik prepričao kako mu je netko prepričao da mu je netko treći nešto prepričao/iskusio) nema; budući da su svi sugovornici mogli prepričati iskustvo koje im je prepričala poznata osoba (a osobno ga je iskusila).

6.1. Fizički kontakt

Najviše puta spominje se neka vrsta fizičkog kontakta odnosno neželjenog dodira u seksualnom kontekstu, ovdje ubrajamo: primanje za stražnjicu - popularno nazivano *šlatanje*, primanje za ženski spolni organ i/ili grudi, oduzimanje osobnog prostora odnosno neutralno dodirivanje (po neseksualiziranim dijelovima tijela), fizički nasrtaj te silovanje (i pokušaj silovanja).

6.1.1. Šlatanje

Popularnog naziva *šlatanje* - primanje za stražnjicu doživjeli su i muškarci i žene. Primjer je naveden trinaest puta. Nekoliko puta zašlatani su i muškarci, a tri puta šlatale su žene muškarce. U većini slučajeva *šlatatelji* su bili muškarci, a *zašlatane* žene. „Eee da, da, sjetio sam se da me je jedna ženska bila ulovila za guzicu prije jedno pet godina u tramvaju.“ (Željko, 25), „Jednom se sjećam jednom davno u srednjoj školi sam bio na nekom koncertu neka cura me za dupe štipala“ (Denis, 30), „Kad sam bila mala onda su me šlatali“ (Karla, 41), „...čovjek me pošlatao“ - dok su oboje stajali i čekali na recepciji hotela (Asja, 43), „i iznenada me netko lupi po dupetu dok ja silazim“ (Asja, 43), „Al malo kad prolaziš pa te netko zašlata“ (Grgur, 30), „ja sam krenula solo plesat tad i dogodilo se to da su me random ljudi krenuli šlatati“ (Tina, 23), „jedan me primio za guzicu kao baš zašlatao“ (Karolina, 50), „jedan je bio s moje strane, drugi je bio sa sestrine strane, i kak su prošli - tak su nas zašlatali po guzici“ (Tina, 41), „išla je po gradu i jedan lik se vozio na bajku i po dupetu ju je udaril, ono odiza s rukom“ (Marko, 35), „likovi su ono stajali iza nje i krenuli su je šlatat“ (Tina, 23).

6.1.2. Primanje za ženski spolni organ, grudi

Navedeno je pet iskustava. Dva primarna i tri sekundarna. U svim situacijama nositelji su bili muškarci, a žrtve žene. „...naprosto mi je dodirnuo grudi i onako se počeo smijuljiti“ (Asja, 53), „u jednom trenutku sam osjetila da nečija ruka se nalazi između moji bedara, ...ta ruka je išla sve više uz to bedro gore više prema vagini, ...i to je stalo na par sekundi i onda se ta ruka vratila tu i opet išla gore prema vagini“ (Aleksi, 24). Jedna je sugovornica prepričala iskustvo prijateljice koju su napastovali muškarci u noćnom klubu: „Ono baš su ju kužiš, stavili su joj ruku između nogu i ono dirali su ju za vaginu tj. za stidne usne ili kako se to već kaže“ (Tina, 23), „kak je ona rekla, citiram: *hands full of pussy*“. Još jedno iskustvo iz noćnog kluba: „jedan tip koji je poprilično

visok i jak ju je počeo tamo ono, a kao... prvo joj se upucavat, pa je onda natezat i tak dalje, ...doslovno ono šlatat, hvatat za grudi, stražnjicu i tak dalje“ (Ivan, 31).

6.1.3. Oduzimanje osobnog prostora - neutralni dodiri

Ovu je kategoriju bilo dosta teško definirati budući da se često isprepliće s drugim vrstama seksualnog uznemiravanja odnosno nasilja, a podrazumijeva ulaženje u osobni prostor osobe i *neutralne dodire* za koje je teško jasno odrediti da li su u negativnoj namjeri. Situacije su često vezane za sredstva javnog prijevoza: „To u tramvaju kad se netko trlja u tebe, a ti se ne možeš maknuti. Osjetiš ga iza sebe i onda pokušavaš zbrisati. Ti njemu, ne vidiš mu niti lice, i onda se izvučeš.“ (Asja, 53), „uglavnom u jednom trenutku počel se nasloniti na mene, onak više puta, ...to desilo već par put i stisnul me na šipku i zabolila su me rebra i sve (...) i počel je, kak da velim, hampati ili tak neke, trljati se“ (Martina, 23). „Al većinom su žene znale nešto spominjat vezano uz buseve, općenito uz javni prijevoz, da su muški se znali malo previše trljat o njih i to“ (Željko, 25). „Da tog se sjećam, kad sam se znala vozit tramvajem u školu i onda osjetiš onak da se neko kao naslonio onak, kao slučajno, na tebe“ (Karolina, 50).

Marko navodi primjer s javnog parkinga: „I znal sam videti vani na parkingima udvaranja, upucavanja, lik dođe curi, odiza ne i na dupe joj se nakači i ova ga odgurne ili dobi šamar, ne“ (Marko, 35), Mislav navodi vlastito iskustvo s ulice: „...kada sam bio u srednjoj školi, svaki put kad bi išo u školu bio je neki čiča na kolodvoru, koji je bio pomalo lud i ganjao je dječake. To je očito bio neki pedofil lokalni“ (Mislav, 34).

Karla (41) prepričava iskustvo kolegice studentice: „Da je ušla u njegov kabinet, di je on nju htio ljubiti, dirati i tak nešto“. Jedna studentica navodi: „primjerice baš na otvorenju jedne izložbe, za ruku te onak primi i mazi te po ruci, što ti nećeš a ni ne očekuješ, profesori isto tako koji te malo predugo tapšaju po ramenu“ (Tina, 23).

„Više manje su sve situacije na isti način bile na način da neko te, ajmo reć fizički opkoli ili si uz zid ili si u velikoj grupi ljudi, pa ne možeš tolko lako pobjeći. I onda ti se unosi u facu ili ti se trlja o tebe ili takve nekakve situacije“ (Aleksi, 24).

6.1.4. Fizički nasrtaj

Naveden je samo jedan primjer nasrtaja s leđa i pokušaja seksualnog napastovanja, odnosno obaranja na pod ženske osobe, tada tinejđerice, od strane nepoznatog muškarca. Počinitelj je prvo trčao iza nje, potom joj je prišao i uhvatio je

držeći njezine ruke njoj iza leđa kako se ne bi mogla braniti: „odjednom me frajer s leđa, znaš onak, obuhvatio sa rukama i kao joj ono suseda nešto tak, to se sjećam da mi je pričao, joj susjeda ovak, onak i hitil me na pod“ (Karolina, 50).

6.1.5. Silovanje i pokušaj silovanja

Tokom istraživanja spomenuta su četiri³ slučaja silovanja. Tri sekundarna iskustva navodi sugovornik Zlatan (27). Prema njegovim riječima, radi se o njegove dvije prijateljice koje su silovane u javnom prostoru (noćni klub). Jedna djevojka bila je pod utjecajem alkohola, a druga pod utjecajem droge i alkohola. Oba puta djevojke nisu bile u stanju pobrinuti se za sebe, niti dati pristanak na spolni odnos.

„Da, da, to s tim sam upoznat nažalost ovoga više slučajeva. Da, ovoga, dvije frendice, bivša cimerica i prijateljica, obadva slučaja su bila da su djevojke malo popile, cimerica je popila i ne znam šta je još uzela bonbon ili ne znam koju već supstancu i nije znala toliko za sebe što je neki lik osoba iskoristio, seksualno. Moje kumče, moja kuma također je bila u sličnoj situaciji kada je popila previše. Što se tiče cimerice to se ne sjećam znam kad je bila isto mlađa, možda čak srednja škola, na nekom tulumu jel sad točno u gradu ili na tulumu kod nekog kod kuće, kumče dok je bila negdje na moru mislim isto partiju, to znam da je bio isto parti vani baš u gradu neđe, nisam siguran, DJ tehno ili šta već je bilo u pitanju, malo je popila previše i likovi s kojima je bila tj. jedan lik je cijelo vrijeme letio oko nje. Ona nije htjela niš s njim, popila je previše i ne sjeća se, al zna kasnije da je bila s njim, iako nije baš ni htjela, al nije bila ni u stanju da kaže ne.“

(Zlatan, 27)

U cilju dobivanja preciznijeg odgovora ovdje je sugovorniku postavljeno podpitanje: „Bila s njim u smislu imala seksualni odnos s njim?“ nakon kojega je on situaciju definirao mnogo jasnije: „Da, da, to više graniči, to ne da graniči, to je silovanje, jer ona nije bila u stanju ni reć ne...“. Isti sugovornik navodi da je njegov prijatelj silovao djevojku u alkoholiziranom stanju, također u klubu: „Da i imam prijatelja koji je isto bio šupak i napravio isto to pijanoj djevojci“ (Zlatan, 27). Sugovornik Mislav (34) prepričao je pokušaj silovanja koji je iskusila njegova prijateljica: „...prijateljica koja je zapravo transrodna žena je imala iskustvo takvo da su je u noćnom klubu, nakon što se doznalo da je ona trans, neka tri lika su je odgurala u

³ Četvrti slučaj prema kriterijima ne ulazi u seksualno nasilje u javnom prostoru, ali ga je bitno spomenuti jer se radi o primarnom iskustvu u krajnjem stupnju seksualne agresije, iz uzorka od samo dvadeset i osam sugovornika.

vece i htjeli su je silovat i ona je uspjela nekako umać i zbrisat iz tog kluba, baš je bilo gusto“ (Mislav, 34).

6.2. Komentari

Šest puta tokom istraživanja sugovornici su spomenuli komentiranja u javnom prostoru sa seksualnom konotacijom. Neka od njih dogodila su se muškarcima: „Znale su žene, da, je! Ozbiljno da, ne (psovka*) se, sad sam iskren. Par puta mi se dogodilo kad sam prošo kraj kafića da mi dobace nešto“ (Željko, 25), „Doživio sam svašta čak i od strane jednog pripadnika gej zajednice da mi je umjesto *thank you* da mi je govorio *spank you*“ (Krešo, 40), a ostala ženama: „Bilo je bezobraznih komentara ali na sve te takve komentare smo i mi odgovorili nismo se povlačili. Ako su dečki bili bezobrazni ono *sad bi ja tebe* mislim ono *bi kad bi imao s čim*, razumiješ“ (Đurđa, 54), „...da, nekakvog dobacivanja ili šta ja znam čekaš tramvaj pa neko više iza auta daj da ti vidim ovo ili daj da ti vidim ono“ (Mirta, 50). Primjer iz tramvaja:

„...bila je grupa ili Španjolaca ili Latino Amerikanaca uglavnom na španjolskom su komentirali mene i prijateljicu koje smo sidile u busu (...) naš fizički izgled i šta bi s nama seksualno radili. Podrazumijevali su da mi njih nećemo razumit šta govore, i onda smo mi njima odgovorile na španjolskom na što su oni okrenuli ploču skroz, onda najednon htjeli su imat i verbalni i fizički kontakt, ono da te drže za ruku i maze te po nadlaktici, i govore ti joj mi smo se samo zezali... uopće ne žele ulazit u temu onog šta su prije toga govirili, (...) u principu nikakvo preuzimanje odgovornosti nikakva samosvjest, samo se jedna seksualna interakcija okreće u drugu.“

(Aleksi, 24)

6.3. Masturbatori

Takozvane *masturbatore*⁴ - *ekshibicioniste* odnosno muškarce koji masturbiraju, dodiruju se za spolni organ u erekciji ili *samo* pokazuju penis u javnom prostoru susrelo je ukupno četrnaest osoba (deset primarnih i četiri sekundarna iskustva). Deset puta iskustvo su imale žene, a četiri puta muškarci.

Susreti se često događaju u tramvaju: „...isto je neki muškarac tak stajao kraj nje i ne znam skinuo hlače valjda i tak se dirao“, (Ana, 29), „Sjećam se da je jedanput frendica pričala za jednog lika da je masturbirao u tramvaju ili busu“ (Antonija, 29), „isto tak u busu da je bila gužva i neki deda se trljao u nju, isto tak u erekciji“ (Martina,

⁴*Masturbatori* je termin kojeg su najčešće koristili sugovornici u ovom istraživanju, spominje se još i *drkači*, a odnosi se na muškarce koji u javnom prostoru pokazuju penis, naslanjaju/traljaju se penisom na druge osobe, masturbiraju ili se pred drugima dodiruju za penis u erekciji.

23), „...kad sam se vozila, točno se sjećam koji je bio tramvaj, kraj mene se stao frajer koji je bio u laganoj trenirci i kak sam ja sjedila - a on je stajao - tako sam ja baš ono skužila, da je on kroz džep se dirao“ (Nensi, 27), „znam tu po Zagrebu bilo je ljudi ono da naiđu na ove tramvajske masturbatore koji gledaju ljude i drkaju,jedna kolegica u neko normalno doba dana putovala je tramvajem i skužila je neki lik je tak sjedio i dahtao, ono, očito je masturbiro“ (Denis, 27). Ivan je naveo iskustvo iz tramvaja za vrijeme ranijeg djetinjstva: „U petom osnovne..., jedan stariji lik je otkopčo šlic i počeo se trljat po meni i baš je ono trljo se, i (...) stisnuo me na onaj prozor tramvajski i ja se nisam mogao iskobeljat jer je bila ona ograda pored mene i tak me stiskao i pokušavao“ (Ivan, 31).

Navedeno je još nekoliko iskustava s ulice, plaže i iz parkova:

„Kupali smo se goli znači nudisti smo bili i neki muškarac je poviše nas masturbira “ (Ante, 20), „I bile su tu situacije likova koji masturbiraju javno, koji te dočekuju na putu s faksa i upere ono svjetlo u svoj kurac koji drkaju...“ (Asja, 53), „dakle od osnovne smo bili svjesni da u parkovima ima muškaraca koji pokazuju svoj penis, ...pokrije si lice novinama i pokaže ti pimpek. Pimpeka izvadi van i nakašlja se da obrati pozornost na sebe i kao ti pogledaš i onda on pokrije lice i pokaže ti pimpeka...“ (Karla, 41)

Neke situacije vezuju se za školske prostore i okolinu: „I sjećam se kad smo bili klinci, to smo bili manji,(...) i onda smo vidli nekakvog manijaka... Stajao je i otvorio baloner, a ispod je bio gol“ (Karolina, 50), „Raniji razredi osnovne škole, mi smo imali jednog kolegu razrednog koji je drkao ispod stola i onda je to mazao curama po kosi“ (Ivan, 31).

6. 4. Trubljenje

Sva iskustva su iz prve ruke. Radi se o sedam žena i jednom muškarcu koji je iskusio da su mu na ulici trubili drugi muškarci u seksualnom kontekstu. Taj slučaj bio je stvar zabun, budući da je sugovornik imao dugu kosu i muškarci u autu su ga vrlo vjerojatno zamijenili za žensku osobu. Iskustvo je prepričao kroz smijeh: „...to se dogodilo dok sam imao dugu kosu, pa sam pretpostavio da su mislili da sam žena ne, meni je bilo smiješno jer sam pretpostavio da će kad se provezu kraj mene skužit da sam muško pa mi je bilo zanimljivo taj moment iznenađenja koji će doživjet neugodnog“ (Hrvoje, 44). Navedeno je par općenitih komentara: „I dobacivanja je bilo iz auta - fićukanje, pa puse šalju i tako“ (Kristina, 41), „Da, da. Prva pomisao isuse kao koje seljačine, ne znam šta bi rekla na to stvarno“ (Ana, 29).

6. 5. Fućkanje

Sugovornici su naveli šest primarnih iskustava, od čega tri puta žene, tri puta muškarci. Na pitanje da li su nekada iskustili da im netko fućka na ulici u seksualnom kontekstu, navode: „Da jesu, jesu, to su u pravilu bile klinke“ (Željko, 25), „Pa jesam“ (Krešo, 40), „dok smo bili mladi, to je bilo pod normalno (...) to se znalo desiti da dečki fućkaju“ (Đurđa, 54), „Da, užas. Nelagodno, nelagodno“ (Nensi, 27), „Da, to je najčešće“ (Ana, 29). Sugovornik Hrvoje naveo je iskustvo iz djetinjstva: „Jesam, ali to je bilo davno, (...) osnovna škola kad su ono curke i dečki kaj ja znam... pa bilo mi je neobično, ono fakat bilo mi je neobično jer ono dečko iz sela došlo u gradić sad ono netko zviždi za mnom baš ono neobično“ (Hrvoje, 44).

6. 6. Buljenje

Sedam primarnih iskustava, od čega su iskustvo imali dva puta muškarci (od strane muškaraca) te pet puta žene (od strane muškaraca). Jedno iskustvo zaokružuje općeniti dojam, a koji uključuje buljenje: „...kao da navečer te svi promatraju kao nekakav objekt i tako se nekako ponašaju prema ženskom spolu kao prema potencijalnim, ne znam, žrtvama ajmo reć“ (Nensi, 27), Filip navodi iskustvo iz noćnog kluba: „u klubu je jedna osoba onako zurila u mene i pokušavala se, kako da kažem suptilno ostvariti fizički kontakt tijela sa mnom, kojeg ja nisam želio da, od osobe istog spola“ (Filip, 21). „Nedavno baš, ja sam sjela u kafić i čekala frendice, i neki dečko je došao, al dobro on je bio jako, jako pijan, i onak je sjeo za moj stol i reko sad ću ja tebe ovak, sad ću ja tu sjedit i promatrat te“ (Ana, 29).

6. 7. Praćenje

Navedena su dva ženska iskustva, primarno i sekundarno. Vlastito iskustvo podijelila je Ana (29): „Da, vozio se neki lik usporeno kraj mene, sa upaljenim svjetlima, tak je prošao dva puta i onda je otišao negdje drugdje. Baš po mraku.“ (Ana, 29). Drugo iskustvo prepričao je prijatelj od djevojke kojoj se dogodilo praćenje: „jednu prijateljicu je sad zapravo zadnjih par mjeseci pratio neki momak, isto u nekom možda seksualnom smislu, s obzirom da je on u gradu dosta poznat da vata tako cure mlade“ (Ante, 20).

7. Analiza

Prema klasifikaciji načina na koji se javlja seksualno nasilje u javnom prostoru najzastupljenija vrsta ponašanja u našem uzorku jest *neželjeni fizički kontakt* od strane nepoznate osobe, zatim komentari, susretanje s muškarcima koji masturbiraju - pokazuju penis - traljaju se o druge osobe, trubljenje, fućkanje, buljenje te praćenje. Također su navedena i tri primjera silovanja, najtežeg oblika u klasifikaciji seksualnog nasilja.

7. 1. Ženska iskustva i percepcija

Sve sugovornice u istraživanju iskusile su nasilje. Svaki puta počinitelji su bili muškarci. „Za muškarce je uobičajeno da vrijeme i mjesto za udvaranje nisu bitni, svaka prilika može poslužiti. Gdje god da ih nađu, sve žene dobrog izgleda vrijedne su bacanja pogleda“ (Goffman, 1977: 328-329). Nije uočeno pravilo prema kojemu bi se nasilje događalo nekoj posebnoj kategoriji žena, što je u skladu s već prethodnim rezultatima istraživanja kod Gardner: „Na temelju intervjua i promatranja, zaključujem da žene bilo koje dobi, izgleda, rase, etnije te seksualnog usmjerenja mogu iskusiti rodno uvjetovano javno uznemiravanje“ (Gardner, 1995: 110). Prema Goffmanu, „društveni rizici, ovdje od strane muškaraca kao počinitelja, podrazumijevaju fizički napad, pljačku, seksualno zlostavljanje, otmicu, zaprečivanje puta, verbalni napad tokom već uspostavljene komunikacije, navaljivanje... “ (Goffman, 1977: 327), a takvo je ponašanje kulturološki uvjetovano i odobreno: „Uklapanje u stereotipne uloge o muškarcima kao jačima, moćnijima, "glavama" obitelji ili veze, dominantnima, čije su potrebe nadređene potrebama drugih, uključujući i seksualne, povezano je s povećanom mogućnošću nasilničkog ponašanja, uključujući seksualno nasilje“ (Mamula, Vorkink i Pošić; 2014: 26).

Prema Horvat i Perasović Cigrovski, „Blumenthal (1998.) je utvrdio da žene percipiraju širi raspon ponašanja kao uznemiravanje od muškaraca“ (Horvat i Perasović Cigrovski, 2014: 308), a to se može zaključiti i iz iskustava u ovom radu. Iskustva koja su uzrujala žene i za njih bila neugodna, kada su se dogodila muškarcima bila su im smiješna, beznačajna ili su im čak imponirali i pružala ugodu. Moje sugovornice uglavnom su se sjećale vrlo detaljno na koji način im se nasilje dogodilo. Tokom prepričavanja iskustava najčešće su same počele govoriti o osjećajima koje su

proživljavale, gdje u spektar ulaze zbunjenost, gađenje, ljutnja, frustracija, nemoć, bijes i strah. Za njih su ta iskustva bila: „katastrofa“, „užas“, „odvratno“.

„...ti osjetiš kad netko radi nešto protiv tvoje volje i da je to seksualno i po meni čovjek to može osjetiti. Svejedno mi je jel me primio za guzicu ili za ruku ili za nogu, to si osjetio da je to bilo, jednostavno kao tjelesno napastovanje sam to bila ja osjetila. Od osjećaja nisam imala nikakvu mržnju niti ništa prema tom čovjeku nego samo gađenje, po meni je to gađenje puno gora stvar.“

(Ivana, 24)

Asjino iskustvo utemeljeno je na muškoj nadmoći nakon čega se osjećala nemoćno: „silazim niz Radićevu ulicu i iznenada me netko lupi po dupetu dok ja silazim, i tu su dva klinca na motoru“, „...pamtim to po tome da sam stala nasred ulice i da sam bila bijesna i nemoćna i ono stravično bijesna i nemoćna“, a dogodilo se prije dosta godina: „Toga se još, to je bilo prije više od dvadeset godina, ja se toga jako dobro sjećam, i sjećam se njihovog smijeha. Kao ono, to je bio moped, njih dvojica su sjedila, sjećam se tog smijeha i te nemoći“. Sugovornica je imala još iskustava za prepričati, a svela ih je na zajednički karakteristike: „svi oni imaju tu kombinaciju iznenađenje, bijes i nemoć. I poslije želja da sam nekako reagirala, al uvijek se to događalo toliko brzo da zapravo mogućnosti za reakciju nije niti bilo“ (Asja, 53). Za Karlu iskustvo šlatanja bilo je neugodno: „Imala sam jedanaest ili dvanaest godina, neki klinac me zašlatao, to je bilo odvratno“ (Karla, 41). Prvih par iskustava tokom puberteta za Tinu su bila konfuzna: „zbunjena sam bila, zaš mi trubi, stajala sam na pločniku i niš nisam radila, ono opće nisam kužila da to ima neku seksualnu konotaciju i onda kad bi osoba počela vikati kroz prozor ili proizvoditi zvukove tipa "cmok cmok" onda bi shvatila o čemu se radi“. Za nju je to iskustvo bilo neugodno i navelo ju je na preispitivanje vlastite odgovornosti: „To je najgore (...) na jednom čošku (sam) čekala prijateljicu, doslovno je bilo trubljenje, zaustavljanje auta, baš užasno sam se osjećala, čekala sam samo nekoga i nisam izazivali ni sa čim“. (Tina, 23). Neugodu i ljutnju osjećala je poznanica sugovornika Marka, koju je dok je hodala po gradu muškarac na biciklu udario: „...po dupetu ju je udaril, ono odiza s rukom. Nju je naravno to baš ono razljutilo, ne, to joj opće nije bilo ugodno da tak velim“ (Marko, 35).

Sugovornica koju je kao tinejđericu na ulici na putu kući napao muškarac s leđa i oborio na pod, držeći joj ruke iza leđa, osjećala se dezorijentirano, panično te je njezin strah tokom šoka nakon događaja utjecao na to da je pomislila da su i drugi ljudi

povezani sa zlostavljačem, odnosno sumnjala je u dobronamjernost drugih. Nakon što je napadač pobjegao ljudi koji iz susjedstva koji su događaj vidjeli su joj se obratili: „ja sam onak, srce mi je lupalo, nisam znala gdje sam, šta sam, i onda sam došla prema toj zgradi, (...) i onda su ovi meni *joj daj, kaj, ak te frka pa dođi gore kod nas*, tak nešto su rekli i onda sam ja zabrijala pa možda su ovi sve povezani jedni s drugima. Uglavnom, onda sam otrčala“. Uznemirenost je trajala i nakon što je došla kući: „...kak je meni srce lupalo, ja sam misla da ću probudit starce, čovječe to je bio baš pokušaj napastovanja“. Također navodi kao uznemiravajući faktor to što počinitelja nije vidjela: „Šta je najgora stvar, ja tipa nisam vidjela, jer je on meni bio iza leđa“ (Karolina, 51). U toku intervjuja spomenula je da joj se učinilo u idućim danima da je vidjela u naselju čovjeka koji bi mogao biti on, i to joj je pričinjavalo nemir, a sam napad joj se dogodio prije tridesetak godina.

Osim straha, nelagode, zbunjenosti, nemoći, gađenja i ljutnje, nasilje utječe i na žensku percepciju samih sebe, učeći žene objektivizaciji sebe i privatnom prostoru kao onom prostoru u kojem *im je mjesto*:

„Seksualno eksplicitni komentari na javnim mjestima uče žene dvama aspektima rodnog identiteta. S jedne strane uče ih objektivizaciji žena kroz podsjećanje na to da ih društvo vrednuje preko njihovog izgleda (Kearl, 2010.), a s druge strane pripadnosti žena privatnoj sferi budući da žene počnu doživljavati da javna mjesta nisu za njih, čime se učvršćuje rodna podjela na javno – privatno te zadržava hijerarhija rodova u svakodnevnom životu (Bowman, 1993.)“

(Horvat i Perasović Cigrovski, 2014: 306)

Ponekad seksualno nasilje izaziva dvojne osjećaje kod žena, osjećaj da su društveno prihvaćene ako se na njih obrati pažnja, dobaci im se komentar ili zafučka za njima, ali istovremeno i osjećaj da to nije u redu i da im nije ugodno. Kako navodi Tina: „to je u suštini onak jako prljav i neugodan osjećaj, baš onak ko da se nešto jako krivo događa, al jedan dio tebe je onak - al ne - ja sam sad prihvaćena!“ (Tina, 23), dok za iskustvo fućkanja Nenski navodi: „Da, užas. Nelagodno, nelagodno. S time da u jednoj sekundi pomisliš *aha super nekom sam poželjna*, ali doslovno prođe ta sekunda i pomislim si *Isuse kako si odvratan*“ (Nensi, 27). U oba primjera žene imaju konfliktno osjećaje, zadovoljstvo da su dobile potvrdu, ali i nezadovoljstvo odakle i na koji način ta potvrda dolazi.

Prijateljicu sugovornika Mirka uzrujalo je i uplašilo kada su joj dvojica muškaraca pokušali ući u kabinu za presvlačenje na Jarunu: „bila je sva isprepadana. Onda smo ih mi ganjali, ono tražili, i tak to je trajalo cijelu noć“ (Mirko, 32). Sugovornici Mirti u tinejdžerskoj dobi jedan je muškarac na ulici ponudio novac da mu pokaže svoje grudi, što je za nju bilo šokantno iskustvo: „To mi je bio onak šok, a bila sam praktički još dijete i velim s takvim stvarima se nisam još bila naučila nosit“, o čemu kasnije nije govorila te je osjećala sram: „i nisam ih komunicirala dalje jer sam se sramila“ (Mirta, 50). Sram je problematična prepreka koja se javlja kao posljedica seksualnog nasilja i ostavlja žrtve same u iskustvu, zatvorene unutar sebe te time još više izolirane od javnosti ili bilo kakve opcije traženja pomoći u nošenju s negativnim iskustvom. Sugovornica kojoj je poznanik kao malenoj djevojčici pokazao svoj penis bila je zbunjena, osjećala je gađenje i sram, što ju je spriječilo da kasnije komunicira s ikime o tom događaju, kojeg je također pokušala potisnuti:

„...djelomično je bilo zbunjenost, djelomično je bilo to šta sam (...) ja samu sebe uvjeravala da se to nije dogodilo, i djelomično je bilo gađenje i ne znam bilo je jako puno negativnih emocija koje su bile vezane tu i nije mi bilo jasno zašto se to dogodilo i onda nisam nikad to komentirala.“

(Aleksi, 24)

7.1.1. Određivanje počinitelja

Nekoliko puta žene su navele kao problem nemogućnost identificiranja počinitelja, čime se uznemiravanje čini još podmuklijim, a istovremeno i navodi žene da sumnjaju u svoju procjenu.

„To u tramvaju kad se netko trlja u tebe, a ti se ne možeš maknuti. Osjetiš ga iza sebe i onda pokušavaš zbrisati. Ti njemu, ne vidiš mu niti lice, i onda se izvučeš. Tu naprosto ne možeš ni u koga uperiti prstom jer ponekad nisi niti sigurna jel to stvarno zbog gužve u tramvaju ili je on napravio gužvu odmah to tebe.“

(Asja, 53)

Često puta u javnom prijevozu kada se dogode napastujući dodiri ili prislanjanja penisom u erekciji na žene, teško je točno odrediti počinitelja. Sugovornica koju je muškarac dirao po bedru s namjerom da dođe do njezinog spolnog organa nije mogla odrediti o kome se točno radi: „Odprilike sam mogla suziti na dvije osobe tko bi to bio, al bila je prevelika gužva da bi baš mogla definirano reći čija je ruka bila“ (Aleksi, 24).

Takve situacije javljaju se i u noćnim klubovima gdje je uslijed gužve i učestalosti događaja teško odrediti počinitelja: „dogodilo se to da su me random ljudi krenuli šlatati i ja onak nisam znala ni ko je to ni šta je to, okrenula bi se da vidim šta se dešava, al nisam mogla skužit“ (Tina, 23).

7. 1. 2. Predviđanje nasilja

Više puta ženske sugovornice tokom napastovanja nisu bile sigurne da li su dobro procjenile situaciju kao opasnu i krivu s takvom namjerom počinitelja, ili se radi o slučajnosti. Na neki način društveno je očekivano od žena da predvide sve rizike koje nosi kretanje *po vani*, žene bi trebale predvidjeti opasnost i poduzeti mjere opreza i prije nego li su sigurne da postoji opasnost (Gardner, 1995: 34). Često puta to znači ilogično ponašanje koje nije u skladu sa situacijom, a u kojem žena mora ostaviti dojam kao da se ništa posebno ne događa, dok je istovremeno na stalnom oprezu, razmišljajući o potencijalnim problemima i kako ih izbjeći (Gardner, 1995: 34). Sugovornice su prvo bile nesigurne što se događa i da li se radi o namjernom ili slučajnom dodiru, odnosno preispitivale su se. U idućoj situaciji prikazan je primjer kojim tokom teče procjena iz ženske perspektive, od opravdavanja počinitelja zbog vanjskih okolnosti, preko prelaženja zdrave granice privatnog prostora osobe, do fizičkog napastovanja te zaključivanja da se ipak radi o namjernom dodirivanju:

„I ja sam mislila ono gužva je, desi se, gužvetina je, normalno da buš se malo naslonil, i onda se to desilo već par put i stisnul me na šipku i zabolila su me rebra i sve, možda nije onak slučajno, možda je već namjerno, i počel je kak da velim hampati ili tak neke, trljati se. I onda kao, okej ovo je čudno, to već nije slučajno to je već namjerno...“

(Martina, 23)

Događaj se tako može pripisivati slučajnosti:

„...baš je bia prekrčan tramvaj, ja sam stajala uz staklo jel, i u jednom trenutku sam osjetila da nečija ruka se nalazi između moji bedara i naravno, pošto ja volim razmišljat racionalnim putem, ogromna je gužva i stisnuti smo ka srdele i slučajno se ta ruka tu nalazi. “

(Aleksi, 24)

No kako se granica napastovnjaja pomjera tako i žrtva traži način da nositelju djela da do znanja kako situacija za nju nije ugodna: „...kako je vrijeme dalje prolazilo i još smo zapeli na semaforu i to, al ta ruka je išla sve više uz to bedro gore više prema vagini, i

onda sam se ja trgnula“, i dalje u svojevrsnoj nadi da se ipak radi o slučajnosti, a ne namjernom uznemiravanju: „znaš ono u smislu ako to netko radi nesvjesno, da se ja maknem, ono malo sam se trgnula - u smislu ako fakat nekome se slučajno tu ruka nalazi prema tome će skužiti da želim da se makne ta ruka“ (Aleksi, 24).

Zaključno iz navedenih primjera možemo reći da se radilo o rodno uvjetovanom nasilju i da je primarni cilj počinitelja utemeljen na odnosima moći: „Seksualno zlostavljanje i silovanje nije seksualni čin, već čin nasilja i dokazivanja moći. Silovateljev cilj nije ostvarivanje seksualnog zadovoljstva, već stjecanje moći i dominacije, te ponižavanje i kontrola žene“ (Mamula i Kolarec, 2001: 11).

7. 2. Muška iskustva i percepcija

Nekoliko muškaraca doživjelo je seksualno nasilje. U četiri slučaja počiniteljice seksualnog nasilja (u kontekstu *fizičkog dodira* u javnom prostoru) bile su žene. Tri su primarna iskustva, a jedno je sekundarno. U sva četiri slučaja radi se o primanju za stražnjicu, dok se u jednom radi i o dodirivanju po leđima. Zanimljivo je da su dvojica sugovornika koji su naveli iskustva sa ženama isto neugodno iskustvo doživjeli i od strane muškaraca. Prvi primjer dogodio se u javnom prijevozu: „jedna ženska me bila ulovila za guzicu prije jedno pet godina u tramvaju. Sam sam ju pogledao, i ona je mene pogledala i otišla dalje“, a to iskustvo mu je bilo: „Smiješno“ (Željko, 25). Njegov pristup razgovoru o toj temi bio je opušten i ležeran, bez naznaka da ga je to iskustvo ikako uznemirilo. Zatim navodi neugodno iskustvo s putovanja u kojem je muškarac bio nositelj agresije: „kad sam bio u jednom gej klubu u Australiji i bio je jedan stariji gospodin od jedno šesdeset kusur godina i ulovio me je za guzicu te mu prokomentirao: da ako trebam sponzora da mu se uvijek mogu javiti. Reko sam mu da neću.“ (Željko, 25), koji ga također nije uznemirio.

U drugom primjeru sugovornik je svoja iskustva objasnio sastavnim dijelom posla, budući da je radio kao konobar: „radio sam u birtiji, mislim (smijeh) to je onak dio posla uostalom, pogotovo kad se ljudi napiju. Znalo se desiti. Pa ništa posebno, ljudi si samo malo više dozvole kad si popiju“, kasnije tokom intervjua dodaje jasniji primjer: „Al malo kad prolaziš, pa te netko zašlata, to je dost neugodno, to je dosta neugodno ono; tko god bio, bila neka gospođa ili bio neki lik“, te dodaje: „ne znam šta je gore ili smiješnije“. Iako je naveo kako mu je to neugodno kada se dogodi, generalni

zaključak mu je da mu je takvo ponašanje smiješno: „Meni je smiješno, tolko je nevjerojatno pa je smiješno šta si dozvole nekad ljudi“. Prema cijelom intervjuu i načinu na koji je pričao o svom iskustvu čini se kao da mu je to iznenađujuće, više nego problematično, uzrujavajuće ili ugrožavajuće ponašanje. Također, kako je sam naveo „ali lako se to riješi - barem kad si muško, samo se malo zadereš i to je to, riješen problem“ (Grgur, 30). Sugovornik dakle u tim odnosima i dalje, *jer je muškarac*, zadržava poziciju moći.

Prema Horvat i Perasović Cigrovski: „muškarci (će) češće interpretirati uznemiravanje kao bezazleno ili kao kompliment jer ga vide kao izoliran događaj, dok žene češće taj fenomen interpretiraju u svjetlu drugih, sličnih, više ili manje prijetećih, ali nimalo bezazlenih iskustava (Laniya, 2005)“ (Horvat i Perasović Cigrovski, 2014: 308), što se potvrdilo kroz primjere iz ovog istraživanja. Sugovornik Marko sjedio je u parku kada je do njega došao nepoznati muškarac, započeo konverzaciju i sjeo na klupu pored njega i tokom razgovora se samozadovoljavao: „i kak smo sjedili, pričali, gural si je desnu ruku kak ju je imal u džepu i počel je drkat pred menom“, što sugovornika uopće nije uzrujalo, dapače bilo mu je zanimljivo iskustvo: „Meni je to bilo skroz novo iskustvo, meni je bilo fora, on drka nutra prek trenirke i sedi kraj mene i ja sedim kraj njega“ (Marko, 35). Ovaj primjer jedan je od ekstremnijih, a sugovornik se nije osjetio ugroženim. Muškarac je radnju dovršio dalje od njega: „I onda se digo kad je trebal svršit i svršavao je malo dalje od mene na travi, ono, ne, tj. nije po trenirci“, nakon čega su nastavili razgovor kao da se ništa nije dogodilo. Ovom muškarcu seksualno nasilje bilo je *iskustvo*, a ponekad muškarcima pričinja i zadovoljstvo. Željko navodi da mu se par puta dogodilo fućkanje na ulici: „Da jesu, jesu, to su u pravilu bile klinke ono petnaest - šesnaest godina“, a to mu je bilo pozitivno iskustvo: „Paše, pasalo mi je, ne događa se često pa onda prihvatiš, ono kao vidi konačno neko“ (Željko, 25), kao i Krešo. kojemu je fućkanje na ulici bilo „Super!“ te je na pitanje da li mu je imponiralo, odgovorio potvrdno (Krešo, 40).

Denis je bio na koncertu kao srednjoškolac i jedna djevojka ga je štipala za stražnjicu: „za dupe me štipala, užasno puno i onda se pravila blesava. No sugovornika to nije uzrujalo: „al ne znam kolko bi to smatrao seksualnim uznemiravanjem“. Iskustvo mu je bilo smiješno: „Jer me čist bolilo briga, bilo mi je čudno i bilo mi je smiješno“, što objašnjava svojom pozicijom muškog roda odnosno fizičke nadmoći zbog koje smatra da mu se ništa ne može dogoditi: „ne mogu se ja osjećat osobito ranjivo u toj

situaciji, kad znam da mi ne može niš posebno bit vjerojatno, u nekim granicama realne vjerojatnosti“. A samog iskustva nije se više niti sjetio odkada se dogodilo: „smiješna priča koju sam zaboravio zadnjih petnaest godina, do sada“ (Denis, 27).

Jedini primjer u kojem je netko od sugovornika naveo samog sebe kao nositelja seksualnog uznemiravanja je slučaj trubljenja, u kojem je sugovornik, muškarac od četrdeset godina, na pitanje o tome da li je ikada iskusio da mu je netko trubio u seksualnom kontekstu na ulici, odgovorio da je zapravo on trubio ženama: „Pa ja sam znao trubiti isto nekom. Da. Al u nikakvoj zloj namjeri ili šta ja znam“ (Krešo, 40), no to ne smatra nečim negativnim.

Za većinu ovih muškaraca iskustvo je bilo u redu ili čak pozitivno, također su zbog svoje pripadnosti muškom rodu osjećali manju ili nikakvu ugroženost u odnosu na žene u istim ili sličnim situacijama. No doživljaj iskustva je dublji i teži kada se nasilje dogodi u djetinjstvu, odnosno dječaku. Ivan je naveo iskustvo u kojem ga je dječak iz razreda primao za mošnje, što je za njega bilo bolno i teško: „nije to bila normalna dječaka tučnjava nego bi uhvatio drugoga za jaja punom snagom stisnuo i onda potezao i to je stvarno ono užasna bol“ (Ivan, 31), te iskustvo kada ga je odrastao muškarac napastovao u tramvaju, zbog čega taj dan više nije ušao u tramvaj i hodao je kući: „I to mi je bilo jako neugodno i onda sam pješačio doma. Nisam htio uć taj dan više u tramvaj“ (Ivan, 31). Budući da taj primjer ulazi u kategoriju pedofilije, o njemu će biti više riječi u sljedećem odlomku.

7. 3. Iskustva iz djetinjstva - vršnjačko nasilje i pedofilija

Svijest o seksualnom nasilju javlja se vrlo rano, većina sugovornika (njih 18) prva iskustva doživjela je u dobi mlađoj od osamnaest godina, i to najčešće na početku osnovne škole. Nasilje se javlja kao vršnjačko nasilje (koje se događa u razredima, na školskim hodnicima, na dvorištima škole i na putu do/od škole, a čine ga učenici jedni drugima) ili kao pedofilsko nasilje (odrasli muškarci uznemiravaju djecu).

Karla je imala trinaest godina kada su nju i sestru zašlatali muškarci na ulici: „I tad sam postala svjesna seksualnog uznemiravanja u javnom prostoru“ (Karla, 41). Asja se sjeća školskog iskustva: „ma to mi se znalo desiti ono još u osnovnoj školi, da te netko (vršnjaci, op.a.) na ulici uhvati naprosto između nogu“ (Asja, 53). Ivan je naveo primjer dječaka koji je masturbirao u razredu u ranijim razredima osnovne škole i

zlostavljao djevojčice: „mi smo imali jednog kolegu razrednog koji je drkao ispod stola i onda je to mazao curama po kosi. I to je radio od drugog osnovne“. Također je i pokazivao spolni organ učenicima: „Onda je taj isti mahao pimpekom pred svima pod odmorom“ (Ivan, 31).

U uzorku prikupljenih kazivanja najranija dob primarnog iskustva napastovanja od strane odrasle osobe prema djeci je šest godina, a sekundarnog između četiri i pet godina. U cijelom uzorku minimalno sedam slučajeva ulaze u okvir definicije pedofilije. Žrtve su i djevojčice i dječaci, a počinitelji muškarci. Prema psihologinji Žakula Desnica u kategoriju *seksualnog zlostavljanja djece* ubrajaju se različita ponašanja: „niz različitih postupaka prema djetetu, koji mogu varirati u intenzitetu i učestalosti. Mogu uključivati fizički kontakt (genitalni ili oralni), u nekim slučajevima i uz upotrebu sile“, no također se ubrajaju i nefizičke aktivnosti: „ili mogu biti bez fizičkog kontakta, kao na primjer izlaganje djeteta pornografskom materijalu, davanje seksualnih aluzija i komentara te egzibicionizam i voajerizam“ (preuzeto sa stranice Zavoda za javno zdravstvo). U ovom istraživanju sugovornici su upravo kao djeca više puta iskusili egzibicionizam, vrbovanje na prostituciju, seksualizirani dodir te komentare sa seksualnim aluzijama, što su sve pedofilska ponašanja. Prema MSD psihološkom priručniku, „Pedofiliju ubrajamo u dijagnostičku kategoriju parafilija (perverzija) u kojoj odrasla osoba ima seksualni interes prema djetetu“. Dok je osnovno obilježje pedofilskog ponašanja „bilo koji oblik seksualne aktivnosti s prepubertetskim djetetom“ (MSD Priručnik). Sugovornika Ivana napastovao je nepoznati odrastao muškarac u tramvaju dok je bio dječak u dobi petog razreda osnovne škole, trljajući se golim spolnim organom o njega:

„...i onda se jedan stariji lik, je otkopčao šlic, i počeo se trljat po meni i baš je ono trljo se, i (...) stisnuo me na onaj prozor tramvajski i ja se nisam mogao iskobeljat jer je bila ona ograda pored mene i tak me stiskao i pokušavao, srećom je imo škembu pa je više trljao škembom po meni nego bilo čim drugim.“

(Ivan, 31)

Iako ga je napadač pokušao pratiti, sugovornik je uspio pobjeći uz pomoć drugih suputnika. Sugovornica Asja imala je petnaest godina kada ju je odrastao muškarac napastovao dok su oboje stajali ispred recepcije hotela:

„...čovjek me pošlatao, naprosto mi je dodirnuo grudi i onako se počeo smijuljiti, on je mogao imati 30, a mogo je imati i 40, to se ja više ne mogu sjetiti. Ja sam imala 15 godina, prvi razred srednje škole.“

(Asja, 43)

Budući da se u *žrtava* iskustvo često potiskuje, zbog kompleksnog psihološkog učinka, velik dio i najtežih iskustava ostaje neiskomuniciran: „Nasilje nad osobnim granicama seksualno zlostavljane/silovane žene je toliko jako da se osjećaji bespomoćnosti i srama često javljaju kao barijera koja onemogućava ženu da traži pomoć“ (Mamula i Kolarec, 2001: 11). Karlo navodi iskustvo koje je doživjela njegova sestrična u ranom djetinjstvu: „Moja sestrična⁵ je rekla da ju je jedan susjed koji je bio prijatelj od moga djeda posjeo u krilo i dodirivao“. Kao što je karakteristično za žrtve seksualnog nasilja, o iskustvima se često ne govori, ona se potiskuju i ponekad (ako ikad) tek nakon deset i više godina podijele s nekim: „A to mi je ispričala tek jedno 15 godina nakon što se dogodilo“ (Karlo, 31). Aleksi je u dobi od šest - sedam godina poznanik *pozvao sa strane* i pokazao joj svoj spolni organ: „čini mi se da sa nekih mojih šest do sedam godina mi je poznata osoba, znači osoba koju sam poznavala, a nisam bila pretjerano u komunikaciji, uvukla me sa strane i pokazala mi svoj penis“ (Aleksi, 24).

Pedofile u školskom okruženju susrelo je više sugovornika. Za vrijeme studiranja Karolina je svjedočila muškarcu koji se samozadovoljavao u prisutnosti mnogo djece: „tamo je bila prek puta i srednja škola i osnovna i faks, znači brdo klinaca, i onda je isto bio tip neki drkadžija, pa je hodao, baš je hodao (...) u jakni i drkao dok je hodao“ (Karolina, 50). Sugovornik Mislav navodi kako se njemu i drugim učenicima iz škole često dogodio susret s čovjekom koje je zapričavao dječake dajući im komplimente, uz namjeru da ih *odvede sa strane*. Najčešće bi ga sretali na stanici javnog prijevoza: „pa sjedne pored tebe i počne govoriti ili kako si lijepo obučen, pa di si kupio hlače, pa očemo mi nešto popričat na petnaest minuta i krene takve stvari“, što je za sugovornika bilo zbunjujuće: „a ti ko dijete se osjećaš ono, nije ti ništa jasno i samo pobjegneš“ (Mislav, 34).

Primjer *vrbovanja djeteta na prostituciju*⁶ navodi Mirta kojoj je nepoznati muškarac na ulici ponudio novac za seksualnu uslugu: „mogla sam imat jedanaest - dvanaest godina (...) i znam da me neki deda, onak iz neke sporedne ulice, mi je rekao da bi mi ponudio neke novce samo da vidi moje grudi“ (Mirta, 50).

⁵ Tada u dobi između četiri i pet godina starosti, navedeno kasnije u intervjuu.

⁶ Prema Čl. 19. *Kaznena djela vezana uz dječju prostituciju* zakonski je kažnjivo *vrbovanje djeteta na prostituciju ili uzrokovanja njegovog sudjelovanja u prostituciji* (Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, 2007.)

7. 4. Senzibiliziranost društva na nasilje

Kao sveprisutno raširen obrazac ponašanja, seksualno nasilje implicira druge društvene probleme: „međuostalim, svrstava žene u jednu grupu kao one koje očekuju društveno uznemiravanje, a muškarce u grupu spremnu da to izvrše“ (Gardner, 1995: 87), što je prepoznato i na temelju prikupljenih intervjua u ovom radu.

Posljedica učestalosti i normalizacije nasilja je i da jedna od sugovornica smatra da se žene moraju prilagoditi i naviknuti na uznemiravanja, iako su i njoj samoj neugodna: „Čekaš tramvaj pa neko više iz auta: *daj da ti vidim ovo ili daj da ti vidim ono*, što nije ugodna stvar, ako čovjek čeka noćni tramvaj u neko doba. Ništa strašno, al nekak se žena mora naviknuti da je to nekakav, ajmo reći normalan dio u javnom prostoru“ (Mirta, 50).

Očekuje se da žene ne bi trebale reagirati i usprotiviti se nasilincima: „žene nisu naučene borbi, dapače ohrabrivane su da budu što pasivnije i izbjegnu sukobe i povuku se iz istih ako ih zateknu, ...te su za iste manje sposobne. Čini se da su žene i podučene ne uzvratiti u slučaju napada“ (Goffman, 1977: 328), što je bio slučaj kada se jedna od sugovornica obranila i uzvratila udarcem zlostavljaču, za što je kasnije dobila društvene kritike i osude:

„Da, jedan me primio za guzicu kao baš zašlatao, i to ti je bilo, sad ću ti ja reći: devedeste i druge. Ja sam hodala tam di sam blizu radila (...) isto u pet popodne, u pol bijela dana. I ja hodam i neko me primi za guzicu! Ja sam se takvom brzinom okrenula i frajeru opalila šamar. A frajer je bio u uniformi, znaš kak je tad grad bio pun tih različitih HVO⁷ (psovka, ...) i ja sam samo, opalila sam frajeru šamar, nisam ni gledala jel pop ili je vojnik ili je debil. I onda su mi poslije svi govorili „pa jesi ti normalna, e kao frajer te je mogao ne znam šta“, kao naravno da nisam pametno reagirala, eto.“*

(Karolina, 50)

Seksualno nasilje može voditi i do samoobjektivizacije žena i zbog svoje učestalosti i nekažnjivosti do normalizacije. Djevojka koja je tek počela izlaziti u klubove i bila opetovano šlatana od strane posve nepoznatih muškaraca zaključila je: „nije mi to uopće ugodno, maknula sam se na neku drugu stranu, ali prihvatila sam to

⁷Hrvatsko vijeće obrane (skraćeno: HVO) je bilo oružana snaga i najviše izvršno i upravno tijelo Hrvatske Republike Herceg-Bosne te glavna oružana snaga Hrvata u Bosni i Hercegovini za vrijeme rata u Bosni i Hercegovini (Wikipedia). U kontekstu navedene 1992. godine pripadnici HVO-a svakako su osobe na visokoj društvenoj poziciji zbog svoje političke važnosti i moći.

kao nešto maltene neminovno“. Ubuduće je za nju to postao sastavni dio izlazaka, poznato ponašanje koje će se vrlo vjerojatno dogoditi opet: „Maltene kad sam ušla u klub sam očekivala da bi se to moglo dogoditi.“ (Tina, 23).

Više puta spomenuta je reakcija ljudi koji su svjedočili uznemiravanju, odnosno izostanak iste, socijalna difuzija odgovornosti. Suvogornica Antonija prepričala je događaj gdje je muškarac u noćnim satima napastovao djevojku na ulici: „ona je vikala da se makne od nje, da ga ne zna, da ju pusti na miru i da ju prestane dirat“, i iako je u blizini bilo više ljudi koji su čekali javni prijevoz i mogli nešto učiniti da joj pomognu, nitko nije reagirao: „S tim da ono nitko nije prišao k njoj da joj pomogne, nego su samo zvali policiju“ (Antonija, 29). Martina je u tramvaju vidjela muškarca koji se seksualizirano pripija k nepoznatoj ženi, koja mu je rekla: „nemojte se naslanjati na mene, glava je vaša milimetar od moje, to nije normalno, znam da je gužva“, na što joj je on uzvratio psovkom i opravdavanjem *da nema mjesta*, što su ostali suputnici ignorirali: „a niko ne reagira ni niš, svi su bili tiho“ (Martina, 23). Mladić Željko smatra da je seksualno uznemiravanje žena tradicionalno ponašanje: „Ono skužiš kad ekipa trubi ženama na ulici i takve stvari. To je nekako dio tradicije na našim prostorima, pa onda...“ (Željko, 25), pa se prema tome na neki način i *podrazumijeva* da se događa i da će se događati.

7. 5. Događa li se nekoj društvenoj skupini seksualno nasilje češće?

Sugovornici su bili upitani smatraju li da se nekoj društvenoj skupini seksualno nasilje u javnom prostoru događa češće. Većina (dvadeset dvoje od dvadeset i osam) sugovornika bez promišljanja je odgovorila da smatra kako se seksualno nasilje definitivno češće događa ženama. Odgovori su uglavnom glasili: „Ženama definitivno“ (Krešo, 40), „češće ženama“ (Filip, 21), „mislim da ženama definitivno“ (Marko, 35), „mislim da je statistika nažalost na strani da se češće događa ženama“ (Zlatan, 27), „ženama sto posto“ (Karlo, 31), „pa naravno da se događa ženama više, mislim, uopće nije u pitanju“ (Grgur, 30), „Mislim većini prijateljica se dogodilo prije ili kasnije, od tramvaja pa do fakulteta i tako dalje...“ (Grgur, 30).

Dok su se neki od sugovornika osvrnuli i na iskustva muškaraca: „Ja bi rekla ženama, ali nisu muškarci izbačeni iz toga, ima nasrtljivih žena, o tome se možda malo manje priča“ (Karla, 41); „u javnom prostoru više ženama, a u ovom nejavnom tipa

crkva muškima, jer ne znam da baš pedofili pipaju, ovi popovi, djevojčice, mislim da više pipaju dečke“ (Karolina, 50); „pa mislim da se češće događa ženama iako čak ja mislim da i muškima dosta, al da oni to možda ne primjete, da je njima to više ono kao gleda me: ovo-ono, povlašćeno misle da im je, diže im ego“ (Antonija, 29).

Prema navedenom možemo zaključiti kako je općeniti dojam sugovornika da se seksualno nasilje u javnom prostoru događa češće ženama nego muškarcima te da je to nešto što se iz njihove perspektive podrazumijeva *pod normalno*.

7. 6. Ograničenja ovog istraživanja

Budući da ovo nije kvantitativno istraživanje, ne možemo donositi generalne zaključke na društvenoj razini odnosno izvan okvira zadanog uzorka. Temeljem opsežnih intervjua s velikim brojem sugovornika istraživanje je rezultiralo vrlo bogatim podacima, opsežnijim od očekivanog. Dubinskim intervjuima je pokriveno nekoliko kategorija pitanja - tema, no nije ih bilo moguće sve interpretirati budući da bi to uveliko prešlo zadane okvire veličine rada. Zbog toga je fokus sužen odnosno usmjeren na samu kakvoću i iskustvo seksualnog nasilja. Iz prikupljenih podataka mogla bi se učiniti daljnja istraživanja, primjerice o percepciji sugovornika o tome što seksualno nasilje za njih jest, tko su glavni društveni nositelji odgovornosti, tko, zašto i kako bi to mogao promjeniti i slično.

8. Zaključak

Prema iskustvima sudionika istraživanja, seksualno nasilje u javnom prostoru u Hrvatskoj postoji i rodno je uvjetovano. Najviše sudionika doživjelo je neželjeni fizički kontakt sa seksualnom konotacijom, odnosno fizičko seksualno uznemiravanje u javnom prostoru, od čega je navedeno čak tri puta silovanje, najteža kategorija fizičkog seksualnog nasilja. Potvrđeno je da su nositelji agresije najčešće muškarci te da je najčešće orijentirano prema ženama. Također, radom je ustanovljeno da su nasilju podložni i djevojčice i dječaci, te također i muškarci, iako u mnogo manje zastupljenoj mjeri. No i tada su nositelji nasilja, agresori, muškarci. Tema ovog istraživačkog rada pokazala se vrlo opsežnom, kao i obujam podataka koji su dobiveni, a čija kvalitetna i duboka analiza prelaze okvire jednog diplomskog rada. Zbog toga, i zbog želje da se detaljno prikaže vrsta i način seksualnog nasilja koje se javlja u Hrvatskoj, istraživački fokus je sužen na to pitanje. Postavljena su tri glavna istraživačka pitanja: 1) Na koje

načine odnosno u kojim oblicima se javlja seksualno nasilje u javnom prostoru?, 2) Kome se događa, a tko ga vrši?, te 3) Na koji način ga doživljavaju žene, a na koji muškarci?

Prema dobivenim podacima kategorizirane su skupine prema načinu na koji se nasilje javlja. Sugovornici su iskusili ulaženje u osobni prostor, susrete s muškarcima koji masturbiraju u njihovoj neposrednoj blizini, dobacivanje komentara, fućkanje, buljenje, praćenje te fizičko uznemiravanje. Najčešće od svih oblika javlja se fizičko uznemiravanje, a u koje se ubrajaju redom ove situacije: onemogućavanje prolaza, naslanjanje i trljanja penisom u erekciji na žrtvu, primanje za stražnjicu, udarci po stražnjici, primanje za mošnje, primanje za ženski spolni organ i/ili grudi, oduzimanje osobnog prostora odnosno neutralno dodirivanje (po neseksualiziranim dijelovima tijela), fizički nasrtaj obaranjem na pod te silovanje (i pokušaj silovanja).

Najviše primjera prepričale su žene, kako iz vlastitih iskustava tako i iz iskustava njima bliskih žena. Sve žene u istraživanju doživjele su iskustvo seksualnog nasilja, dok ga nekoliko muškaraca uopće nije doživjelo. Ipak, svi muškarci znali su barem jednu ženu kojoj se dogodilo i mogli prepričati njezino iskustvo. Također većina sudionika rekla je kako smatra da se seksualno nasilje češće događa ženama. Kada su žene u pitanju, vršitelji nasilja u svim primjerima bili su muškarci. Nasilje su također iskusili i muškarci, iako u puno manje slučajeva nego žene. Ono se dogodilo uglavnom od strane muškaraca, ali nekoliko puta i od strane žena. Kod žena nije uočena razlika u dobi i tipu iskustava, čini se da se bilo koja vrsta nasilja događa od ranog djetinjstva nadalje. Općenito je puno sugovornika prvo iskustvo imalo u dobu djetinjstva i ranog puberteta, od čega neka od njih ulaze u definiciju pedofilije. Prema dobivenim podacima u većini slučajeva seksualnog nasilja radi se o rodno uvjetovanom nasilju i diskriminaciji nad ženama.

Razlika u tome kako nasilje doživljavaju žene i muškarci temelji se upravo na odnosima moći, za većinu muškaraca nasilje koje su iskusili u odrasloj dobi bilo je smiješno ili bezazleno, najviše neugodno. Kako sami navode, zbog toga što znaju da im se ništa ne može dogoditi od strane žene, ne osjećaju se ugroženo. Također im takva vrsta odnosa imponira i godi egu, kako sami navode, što kod žena nije slučaj. Za žene, seksualno nasilje je neželjeno i neugodno iskustvo. Najčešći osjećaji koje se kod žena javljaju su osjećaj srama, ljutnje, gađenja, bespomoćnosti, frustriranosti i straha.

Ograničenje rada je što se zbog svoje kvalitativne prirode ne može poopćiti na širu populaciju zbog malog uzorka, niti na razinu države s obzirom na to da je većina sugovornika iz Zagreba. Također, podaci koji su dobiveni istraživanjem su preopsežni za zadani okvir i svrhu diplomskog rada te nisu mogli biti svi prikazani. Prema metodologiji ovo je prvo istraživanje provedeno putem dubinskih intervjua na ovu temu u hrvatskom istraživačkom diskursu, zbog čega se rezultati nisu mogli usporediti s nekim drugim, prethodnim rezultatima.

Zaključno, istraživanjem je pokazano da je u javnom prostoru seksualno nasilje prisutno u različitim formama, da se događa znatno češće ženama nego muškarcima, da su najčešće nositelji nasilja muškarci. Također je uočen velik broj slučajeva kada je to nasilje zapravo stvar pedofilije, a usmjereno je od strane odraslih muškaraca prema djevojčicama i dječacima.

Radom se nastojao pobliže prikazati problem rodno uvjetovanog nasilja, kritički kategorizirati pojave imenom, odnosno imenovati nasilje onda kada je prepoznato. Namjera je bila dati doprinos temi u znanstvenom diskursu te izmaknuti temu iz područja *normaliziranog*, odnosno shvaćanja da je seksualno nasilje prirodno samo po sebi. Ono je kulturološki - rodno - uvjetovano i to je radom potvrđeno.

Literatura:

1. Brooks Gardner, C. (1995). *Passing by. Gender and Public Harassment*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
2. Čaldarović, O. (2011). *Urbano društvo na početku 21. stoljeća - Osnovni sociološki procesi i dileme*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo.
3. Čaldarović, O. i Šarinić, J. (2017). *Suvremeni grad - Javni prostori i kultura življenja - Primjer Zagreba*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo.
4. Europski institut za ravnopravnost spolova (2016). *Borba protiv nasilja nad ženama - Hrvatska*. Luxembourg: Ured za publikacije Europske unije.
5. Galić, B. (2004). Seksistički diskurs rodnog identiteta. *Soc. ekol.* Zagreb 13 (3-4): 305-324
6. Goffman, E. (1977). The Arrangement between the Sexes. *Theory and Society*, 4:3 301-331
7. Horvat, M. i Perasović Cigorvski, B. (2014). Uznemiravanje žena na javnim mjestima - osvrt na uzroke, oblike i učestalost problema uznemiravanja u Hrvatskoj i svijetu. *Sociologija i prostor*, 52, 293-312
8. *Hrvatsko vijeće obrane*. URL: https://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatsko_vijeće_obrane (28. 4. 2019.)
9. Kazneni zakon. URL: <https://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon> (15. 4. 2019.)
10. Mamula, M. (2014). Psihološke posljedice seksualnog nasilja. U: Ur. Mamula, M. *Seksualno nasilje u školama*. Zagreb: Centar za prevenciju, istraživanje i suzbijanje seksualnog nasilja i žensku seksualnost - Ženska soba.
11. Mamula, M. (2014). Rasprostranjenost seksualnog nasilja. U: Ur. Mamula, M. *Seksualno nasilje u školama*. Zagreb: Centar za prevenciju, istraživanje i suzbijanje seksualnog nasilja i žensku seksualnost - Ženska soba.
12. Mamula, M. i Bonacci Skenderović, D. (2006). Seksualno nasilje. U: Mamula, M. (ur.) *Stanje seksualnih prava žena u Hrvatskoj*. Zagreb: Ženska soba.
13. Mamula, M. i Kolarec, Đ. (2001). *Seksualno nasilje*. Zagreb: Centar za žene žrtve rata.

14. Mamula, M., Vorkink, R. i Poštić, J. (2014). Indikatori seksualnog nasilja. U: Ur. Mamula, M. *Seksualno nasilje u školama*. Zagreb: Centar za prevenciju, istraživanje i suzbijanje seksualnog nasilja i žensku seksualnost - Ženska soba.
15. MSD - pedofilija
URL: <http://www.msd-prirucnici.placebo.hr/msd-prirucnik/psihijatrija/spolnost-i-poremecaji-spolnosti/pedofilija> (18. 4. 2019.)
16. MSD - ekshibicionizam
URL: <http://www.msd-prirucnici.placebo.hr/msd-prirucnik/psihijatrija/spolnost-i-poremecaji-spolnosti/ekshibicionizam> (18. 4. 2019.)
17. Vijeće Europe, (2007). *Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji*. URL: <https://ravnopravnost.gov.hr>
18. Vijeće Europe, (2014). *Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja*. URL: <https://rm.coe.int>
19. Yuval - Davis, N. (2004) *Rod i nacija*. Zagreb: Ženska infoteka.
20. Zakon o ravnopravnosti spolova. *Narodne novine* 82/08, 69/17.
21. Žakula Desnica, T. *Seksualno zlostavljanje djece: pedofilija. Tajna uništenog djetinjstva*. URL: <http://www.zzjzpgz.hr/nzl/95/pedofilija> (18. 4. 2019.)

Sažetak 1:

Ono je često na ulicama, a rijetko u znanstvenom diskursu. Iako suviše trivijalizirano i kao problem zanemarivano, seksualno nasilje je nešto što je gotovo svaka žena iskusila barem jednom u životu u javnom prostoru. Takvo je nasilje rodno uvjetovano i rezultat seksističkih i mizogenih ponašanja. Budući da empirijsko istraživanje o toj temi još nije provedeno, ovim se radom propitalo kakvo je seksualno nasilje u Hrvatskoj. Kreiran je poseban nacrt intervjua za razgovor sa sudionicima. Na koji način se događa, u kojim oblicima se javlja, tko su nositelji, a tko žrtve, kako ga doživljavaju žene a kako muškarci, pitanja su na koja je odgovoreno provedenim istraživanjem. Dvadeset i osam sugovornika sudjelovalo je u provedbi dubinskih intervjua, od čega četrnaest žena i četrnaest muškaraca. Na temelju analize rezultata prepoznato je i prikazano da je u Hrvatskoj prisutan problem rodno uvjetovanog seksualnog nasilja u javnom prostoru, a najčešće se javlja kao neželjeni fizički kontakt od strane potpuno nepoznatog muškaraca prema ženi, u nekom od javnih prostora poput sredstava javnog prijevoza ili ulice.

Ključne riječi: seksualno uznemiravanje, seksualno nasilje, javni prostor, rodno uvjetovano nasilje, Hrvatska

Sažetak 2:

It is very common in the streets, but rarely found in the scientific circles. Although it is very trivialized and neglected as a problem of society, sexual harassment is something that every woman has experienced at least once in their lifetime. It is gender based kind of violence which is a result of sexist and misogynist behaviour. Since the empirical research has still not been conducted, this thesis tries to explain in which way this kind of violence is expressed in the republic of Croatia. For the purpose of this thesis it has been used a special sample of an interview. How does it happen, in which way it can be present, who is the main actor and who is the victim, how does it affect both men and women are only a few of questions which are responded in the conclusion of this work. There was in total twenty eight persons interviewed, equally deployed on fourteen male and fourteen female persons. Based on the results analysis it is obvious that in Croatia, the problem of gender based sexual harassment in public space is undoubtedly present, and is very often expressed as an unwanted physical

contact done by a completely foreign male person towards a woman mostly in public transport or in the streets.

Ključne riječi: sexual harassment, sexual violence, public places, gender based violence, Croatia